

SAMTIDEN FRA FRAMTIDEN

NY
SPALTE!

Ole Martin Moen

OLE MARTIN MOEN er filosof og påtroppende professor i helsefaglig etikk ved OsloMet. I «Samtiden fra fremtiden» vil han diagnostisere viktige institusjoner eller fenomener i samtiden – sett fra fremtiden.

Hvorfor ble ikke skolen avviklet før i 2050?

Frem til 2050 plasserte myndighetene alle norske barn mellom 6 og 16 år i tvungen daginstitusjon. Denne institusjonen ble kalt *skolen*.

Mesteparten av tiden på skolen satt barna i støyete felleskontorer – rundt 30 barn per kontor – og løste oppgaver og memorerte fakta, enten enkeltvis eller i grupper.

Systemet ble opprettholdt ved hjelp av hard målstyring og ytre belønninger. Målene ble kalt «kompetansemål», og de ytre belønningene ble kalt «karakterer», som var poeng som anga i hvilken grad et barn viste «måloppnåelse». Barna ble presset til å nå kompetansemålene ved at den fremtidige yrkeskarrieren deres ble gjort avhengig av hvor mange poeng de fikk. For å oppnå flere poeng var det ofte

gunstig å «pugge» før varselede målinger og å innsmigre seg hos makthaverne ved å «smiske». De fleste skolene påla rutinemessig overtidsarbeid, kalt «leksjer», med trussel om straffepoeng for barn som ikke leverte.

Selv om barna var plassert i institusjon under tvang, ga ikke institusjonen mat til de innplasserte (i motsetning til i fengsler). Det ser ut til at man antok at barn fikk riktig næring fra medbrakte matpakker eller fra maten de selv valgte å kjøpe fra kommersielle aktører i pausene. Skolenes egne pausearealer ble kalt «skolegårder». De besto i hovedsak av asfalt. Til tross for patruljering fra voksne var skolegården et sted der mange barn ble utsatt for både fysisk og psykisk mishandling, gjerne kalt «mobbing».

Det synes underlig, nå i ettertid, hvordan skolen kunne bli opprettholdt helt frem til 2050. Allerede tidlig på 2000-tallet var det godt kjent at intens målstyring er en trussel mot trivsel og motivasjon («New Public Management»), og at det er usunt å arbeide overtid på ettermiddager og kvelder. Man visste også at mye stillesitting innendørs er uheldig, og det ble i økende grad rapportert om angst, fedme og dårlige matvaner blant barn og unge. Flere faglige tungvektre – slike som professorene Arild Bjørndal (RBUP), Trond H. Diseth (OUS) og Arne Holte (Folkehelseinstituttet) – ropte varsku om at skolen var en trussel mot barns

psykiske helse. I populærkulturen ble skolen fremstilt som stressende og kjedelig, og som ødeleggende for nysgjerrighet og skaperglede.

Kanskje tenkte mange at et moderne samfunn krevde skolegang, og at skolen derfor var et nødvendig onde, tilsvarende en vond operasjon som man dessverre må gjennom. Selv om det må vedgås at det fantes grunnlag for å mene at barn trengte å lære å lese, skrive og forholde seg til tall, var det ikke grunnlag for at barn trengte en nesten utelukkende faglig orientert skolegang på fulltid i ti år eller mer. Mesteparten av det barna ble pålagt å gjøre på skolen, var tvangstiltak uten forankring i forskning.

En mulig forklaring er at man så at de som fikk gode karakterer og gikk lenge på skolen, tenderte mot å gjøre det bra også senere i livet. Men det burde være tydelig, allerede før år 2000, at skolen fungerte som et filter der barn som var smarte, og hadde stabile forhold hjemme og stabil fysisk og psykisk helse, kom seg opp og frem, mens de som manglet noe av dette, ble holdt tilbake. Dermed må vi anta at forskere innså at det var et åpent spørsmål om skolen løftet folk eller satte folk til å konkurrere og rangerte dem.

En alternativ forklaring er at skolen ble opprettholdt ved å fungere som et kollektivt traume som ble reproduisert i flere generasjoner. Vi vet at folk som, over tid, er utsatt for traumatiske

forhold, ofte skammer seg, anser at dette er en normaltilstand som de bør takle, og tenker at traumet er deres egen skyld. I skoleverket var det vanlig at mens suksesshistoriene ble tilskrevet systemet, ble problemene tilskrevet individene. Barn som ble utsatt for en skolehverdag som de ikke mestret, ser ofte ut til å ha tenkt at det var dem selv det var noe feil med.

Som med mange andre sosiale omveltninger, ble aktivisme driveren for endring. Kimen til opprøret kom under klimastreikene som ble startet av Greta Thunberg. Barna som tok til gatene for å protestere i stedet for å sitte i klasserommet, fikk «ugyldig fravær». «Ugyldig fravær» var et av systemets mange former for straffepoeng, og fikk man for mange av straffepoengene, ble ens fremtidsutsikter satt i fare. Da skolene truet og straffet barn som protesterte mot klimaendringer, ble brutaliteten i systemet gjort synlig.

De fleste skolene påla rutinemessig overtidsarbeid, kalt «lekser».

På den mer radikale siden var det, fra rundt 2020, flere som benyttet sivil ulydighet. Inspirert av «Dyrenes frigjøringsfront», som slapp dyr ut av fangenskap, ble det startet en gruppe som kalte seg «Elevenes frigjøringsfront».

Elevenes frigjøringsfront reiste rundt og slapp elevene ut av skolebygningene. De hacket fraværsprotokollene på Canvas og itslearning, slik at skolene ikke klarte å straffe elever for å ha blitt sluppet fri.

På den mer reformvennlige siden klarte Elevorganisasjonen, også fra 2020-tallet, å slutte å være en lydlig støtteinstitusjon for skoleverkets interesser. Etter å ha fungert som et nasjonalt elevråd siden opprettelsen i 1999, klarte de nå å ta form av en fagforening. Gjennom organisering av landets én million elever ble det mulig å stille krav og å sette makt bak kravene. Det ble fort tydelig at selv om enkeltelever kunne trues til lydighet, hadde ikke skoleverket maktmidlene som var nødvendig for å holde dem tilbake når flere hundre tusen elever sto solidariske med hverandre.

Slik klarte unge å få gjennomslag for at voksnene gi dem et trygt og stimulerende sted å være mens foreldrene er på jobb. De fikk også gjennomslag for at disse stedene må utformes basert på forskning på hva barn og unge trenger for å få en god fysisk og psykisk helse, og for å utvikle seg sosialt, kreativt og intellektuelt. Selv om dette kan synes åpenbart for oss i dag, var det ikke åpenbart for de fleste som levde på begynnelsen av det 21. århundret. Vi bør være takknemlige overfor de klartenkte og modige menneskene som gikk foran og kjempet denne viktige kampen. ■